

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Maria Zuba-Ciszewska, Jan Zuba*

*Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, *Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie*

MIEJSCE EKOLOGICZNEJ PRODUKCJI ROLNICZEJ W POLSKIM ROLNICTWIE

THE PLACE OF THE ORGANIC FARM OUTPUT IN THE POLISH AGRICULTURE

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, produkcja, przetwórstwo, regiony

Key words: organic farming, production, processing, regions

JEL codes: O13, Q15, Q19, R11, R14

Abstrakt. W latach 2004-2014 udział ogółu gospodarstw ekologicznych w gospodarstwach rolnych w kraju wzrósł 13-rotnie do 1,8%, a udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w użytkach rolnych 8-krotnie, do 3,5%. Wyraźnie wyspecjalizowane w ekologicznej produkcji rolnej są cztery województwa: warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, mazowieckie i lubelskie. Produkcja ekologiczna poprawia strukturę gospodarstw rolnych w kraju. W Polsce wzrosły powierzchnia najważniejszych ekologicznych upraw oraz ich udział w powierzchni upraw. Istotny udział w krajowej produkcji zajmują mleko owcze i mleko kozie. Pokrywanie się regionów specjalizujących się w danej produkcji ekologicznej z produkcją ogółem widać wyraźnie jedynie w przypadku owoców. Wzrosła w Polsce (we wszystkich województwach) liczba ekologicznych przetwórní. Dominują przetwórní owoców i warzyw oraz przemíalu zbóż. Przetwórní produktów ekologicznych są skoncentrowane w województwach mazowieckim, lubelskim i wielkopolskim. Województwa specjalizujące się w przetwórstwie ekologicznym mleka oraz owoców i warzyw mają do tego dobrą bazę surowcową, bo specjalizują się również w ich produkcji.

Wstę

Gospodarstwa ekologiczne stosują przyjazne środowisku metody produkcji rolniczej, usankcjonowane certyfikatem nadanym przez uprawnioną jednostkę lub będące w trakcie przedstawiania na ten system produkcji pod jej kontrolą. Reguły ich funkcjonowania są zawarte w polskich i unijnych przepisach prawnych. Fundamentalne zasady rolnictwa ekologicznego to: zdrowotność, ekologia, sprawiedliwość i troskliwość [Zegar 2014, s. 15]. Priorytetem rolnictwa ekologicznego są produkty wysokiej jakości [Sarapatka, Urban 2012, s. 29]. Wartość odżywcza, jakość ekologicznych produktów oraz zrównoważone metody produkcji i zapewnienie dobrostanu zwierzętom sprawiają, że produkty ekologiczne są atrakcyjne dla konsumenta, który chce spożywać produkty żywnościowe wysokiej jakości zdrowotnej [Kwasek 2013, s. 25]. W ostatnich 11-stu latach udział ogół gospodarstw ekologicznych w gospodarstwach rolnych w Polsce wzrósł 13-rotnie – do 1,8%, a udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w użytkach rolnych 8-krotnie – do 3,5%. Rozwój rolnictwa ekologicznego w kraju można zaobserwować od 1998 roku, gdy wprowadzono dotacje do kosztów kontroli gospodarstw oraz dopłaty bezpośrednie do powierzchni upraw, a następnie ustawowo uregulowano status rolnictwa ekologicznego [Stalenga, Kuś 2007, s. 11].

Głównym czynnikiem stymulującym rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce, szczególnie od 2004 roku, są dopłaty do produkcji ekologicznej w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR) [Brodzińska 2010, s. 19, Kisiel, Grabowska 2014, s. 63]. Rozwojowi rolnictwa, w tym ekologicznego, sprzyja to, że Polska jest krajem w przeważającej części nizinnym, a jej 60% powierzchni zajmują użytki rolne, służące bezpośrednio produkcji rolniczej lub ogrodniczej. Biorąc jednak pod uwagę jakość gleby, wpływającą na jej biologiczną aktywność, harmonijny rozwój roślin i

biologiczną jakość płodów rolnych, przeważają gleby niskiej i średniej jakości¹. Pomimo tego, ekologiczny system gospodarowania w rolnictwie jest w stanie te utrudnienia zmniejszyć. Rolnik przez stosowanie płodozmianu i prowadzenie odpowiedniej gospodarki nawozowej poprawia żyzność i urodzajność gleb [Tyburski 2007, s. 38].

Najwyższą przydatnością do produkcji ekologicznej, obejmującą różne kryteria środowiskowe (w tym glebę, klimat, rzeźbę terenu, krajobraz, stosunki wodne, zanieczyszczenia), charakteryzują się województwa warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, podkarpackie i pomorskie [Krasowicz 2009b, s. 30]. W krajowym rolnictwie ulokowane są również duże zasoby siły roboczej, oznaczające duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych i duży odsetek ludności utrzymującej się z rolnictwa oraz potrzebę lepszego wykorzystania potencjału siły roboczej poza rolnictwem, jak i w samym rolnictwie. Dlatego wprowadzanie ekologicznych metod wytwarzania, wymagających często większych nakładów pracy niż w rolnictwie konwencjonalnym, jest możliwością poprawy wykorzystania zasobów siły roboczej ulokowanej w rolnictwie [Komorowska 2015, s. 122-123].

Rozwój rolnictwa ekologicznego w kraju napotyka też na wiele barier. Wciąż jest niski popyt wewnętrzny spowodowany głównie wysokim poziomem cen polskiej żywności ekologicznej, wąską jej ofertą i dostępnością, brakiem umiejętności u konsumentów odróżniania żywności ekologicznej od innych produktów żywnościowych [Wójcik 2012, s. 112, Żakowska-Biemans 2011, s. 218]. Rozproszony, niewielki i często zmienny charakter produkcji ekologicznej powoduje trudności z uzyskaniem przez przetwórców dużych partii produktów rolnych o zbliżonych parametrach, pozwalających na zdobywanie rynków zewnętrznych. Rolnicy są w małym stopniu zorganizowani, mają problemy z uzyskaniem całościowego wsparcia doradczego. Brakuje struktur organizacyjnych (np. hurtowni) rzeczywiście integrujących ogniwa łańcucha produktów ekologicznych [Zuba 2011, s. 284]. Są utrudnienia (głównie prawne) w sprzedaży bezpośredniej, co nie sprzyja budowaniu więzi producentów z konsumentami. Dlatego rozwój produkcji i rynku żywności ekologicznej w Polsce wymaga wielopłaszczyznowych systematycznych działań w zakresie rozwoju produkcji, organizacji dystrybucji i handlu oraz kształtowania gustów konsumentów [Runowski 2012, s. 75].

Materiał i metodyka badań

Celem pracy było wskazanie miejsca ekologicznej produkcji rolniczej w polskim rolnictwie. Dokonano analizy strukturalnej i oceny udziału ekologicznego systemu gospodarowania w polskim rolnictwie. Analizę większości zagadnień rozszerzono o wymiar regionalny (za podstawową jednostkę można przyjąć województwo), bowiem jak pokazują badania pogłębia się regionalne zróżnicowanie rolnictwa w kraju [Krasowicz 2009a, s. 36]. Wykorzystano dane wtórne Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) oraz GUS. Analizą objęto jedenastoletni okres, tj. 2004-2014 (w przypadku braku danych dla niektórych zmiennych w 2004 roku, lata późniejsze).

Wyniki badań

W ciągu 11 lat liczba ekologicznych producentów rolnych z gruntami po konwersji na ekologiczne oraz powierzchnia użytków rolnych (UR) zwiększyła się kilkunastokrotnie a dwukrotnie w trakcie konwersji (tab. 1). Ekologiczne gospodarstwa rolne i powierzchnia ekologicznych UR są wyraźnie skoncentrowane w kilku regionach kraju (zarówno w 2004, jak i 2014 roku). Stopień tej koncentracji jest bardzo wysoki – dla 6 województw wynosił w każdym przypadku co najmniej 2/3. Lista województw o największej liczbie gospodarstw rolnych w trakcie konwersji pokrywała się całkowicie (2004 rok) lub prawie całkowicie (2014 rok) z tymi już po konwersji. Podobna sytuacja dotyczyła UR. W 2004 roku. Cztery województwa o największej liczbie ekologicznych certyfikowanych producentów rolnych miały również największą powierzchnię ekologicznych

¹ Aktualnie ponad 30% gleb ma małą pojemność wodną (gleby bardzo lekkie i lekkie), blisko 60% gleb użytkowanych rolniczo ma odczyn kwaśny lub bardzo kwaśny. Zawartość próchnicy w glebach jest niewielka (1,0-1,5%), a bardzo niską lub niską zasobność w potas wykazuje 49%, w fosfor 38%, a w magnez 35% gleb.

Tabela 1. Województwa o największej liczbie gospodarstw i powierzchni użytków rolnych posiadających certyfikat i w trakcie przestawiania
 Table 1. The provinces with the largest numbers of farms with an area of agricultural land with certification and under conversion

Ekologiczne gospodarstwa rolne/ Organic farms				Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych [tys. ha]/ Organic agricultural area [thous. ha]			
certyfikowane/certified		w okresie konwersji/ under conversion		certyfikowane/certified		w okresie konwersji/ under conversion	
2004	2014	2004	2014	2004	2014	2004	2014
ŚW 302	W-M 3196	MŁP 466	W-M 1038	ZPM 5,59	ZPM 115,71	ZPM 7,13	W-M 26,97
MŁP 231	ZPM 3125	ŚW 245	PDL 852	PKR 4,73	W-M 90,13	PKR 5,98	ZPM 13,75
LBL 210	PDL 2580	MAZ 243	ZPM 401	W-M 4,65	MAZ 50,49	W-M 4,84	PDL 13,60
PKR 193	MAZ 2024	PKR 233	MAZ 350	DŚL 4,13	LBU 44,41	DŚL 4,66	MAZ 9,87
MAZ 191	LBL 1776	LBL 183	LBU 237	MŁP 3,86	DŚL 33,59	MŁP 3,77	LBU 8,89
W-M 91	PKR 1365	W-M 153	LBL 199	ŚW 2,72	LBL 32,62	MAZ 3,70	LBL 5,84
PL 1683	PL 21020	PL 2073	PL 3809	PL 37,72	PL 555,90	PL 45,01	PL 102,01

Oznaczenia/Explanations: DŚL – dolnośląskie, K-P – kujawsko-pomorskie, LBL – lubelskie, LBU – lubuskie, ŁDZ – łódzkie, MŁP – małopolskie, MAZ – mazowieckie, OPO – opolskie, PKR – podkarpackie, PDL – podlaskie, POM – pomorskie, ŚL – śląskie, ŚW – świętokrzyskie, W-M – warmińsko-mazurskie, WLP – wielkopolskie, ZPM – zachodniopomorskie, PL – Polska

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Source: own study based on IJHARS data

UR (ŚW, MŁP, W-M, PKR)². Analogiczna sytuacja wystąpiła w 2014 roku (W-M, ZPM, MAZ, LBL). Specjalizację gospodarstw rolnych w produkcji ekologicznej wykazują województwa, w których w 2014 roku było najwięcej gospodarstw rolnych ogółem (LBL, MAZ, PKR – ogółem w kraju 37% gospodarstw), jak i najmniej (PDL, W-M, ZPM – 10%), często o niższej powierzchni UR niż średnia w kraju (LBL, MAZ, PKR, PDL). Podobna sytuacja dotyczy województw o największej powierzchni UR (DŚL, LBL, MAZ, W-M – 36%) oraz najmniejszej (LBU, ZPM – 10%).

Średnia wielkość użytków rolnych po konwersji przypadająca na gospodarstwo ekologiczne (26,4 ha w 2014 roku) była 2,6 razy większa niż średnia dla gospodarstw ogółem w kraju. Przeciętne w województwach wielkości gospodarstw ekologicznych (od 11,0 do 43,6 ha) były znacząco większe niż tych drugich (od 3,8 do 28,6 ha). W dziewięciu województwach (DŚL, K-P, LBU, OPO, POM, ŚL, W-M, WLP, ZPM) przeciętna wielkość gospodarstw ekologicznych certyfikowanych przekroczyła średnią krajową. Były to te same województwa (poza śląskim), których średnia wielkość gospodarstw ogółem przekroczyła średnią krajową. Wynika to z tego, że rolnictwo ekologiczne jest zdecydowanie trudniejsze od tradycyjnego sposobu gospodarowania, i oplatane, gdy się najpierw poniesie nakłady w postaci dobrego przygotowania zawodowego rolnika, odpowiedniego wyposażenia gospodarstwa w sprzęt techniczny oraz dobrej organizacji produkcji, odpowiedniej wielkościowo.

W ostatnich latach zmieniła się struktura wielkości powierzchni ekologicznych UR (tab. 2). Prawie połowę gospodarstw ekologicznych w 2014 roku stanowiły te o średniej i dużej powierzchni, tj. od 10 do 50 ha, podczas gdy 10 lat wcześniej miały one udział na poziomie 35%. Nieznacznie wzrósł udział gospodarstw bardzo dużych (powyżej 50 ha). Koncentracja powierzchni UR w ekologicznych gospodarstwach w porównaniu do koncentracji powierzchni UR w gospodarstwach ogółem już w 2005 roku była większa i dotyczyła średnich, dużych i bardzo dużych gospodarstw (powyżej 10 ha), których łączny udział wzrósł z 46 do 62%. W gospodarstwach ogółem koncentracja dotyczyła, poza wymienionymi typami gospodarstw, również gospodarstw małych (5-10 ha) oraz była niska i w mniejszym stopniu się zwiększyła (łączny udział tych czterech grup gospodarstw wzrósł z 28 do 47%).

W 2014 roku powierzchnia zbóż (największa ekologiczna uprawa w Polsce) wzrosła 9-krotnie, co przy spadku powierzchni ogółem upraw zbóż w kraju pozwoliło zwiększyć jej udział (tab. 3).

² Symbole województw pod tabelą 1.

Tabela 2. Gospodarstwa rolne, w tym ekologiczne według grup obszarowych użytków rolnych
 Table 2. Farms, including organic according to the area groups of agricultural land

Lata/ Years	Grup obszarowe/Area groups											
	< 5 ha		5-10 ha		10-20 ha		20-50 ha		> 50 ha		razem/total	
	O	E	O	E	O	E	O	E	O	E	O	E
udział/share [%]												
2005	72,4	27,9	14,2	26,2	8,9	21,1	3,7	14,2	0,8	10,7	100	100
2014	53,1	14,5	21,9	23,3	15,4	28,2	7,3	20,3	2,3	13,7	100	100

O – gospodarstwa ogółem/total farms, E – gospodarstwa ekologiczne/organic farms

Źródło: opracowanie własne wg danych IJHARS i GUS

Source: own study based on IJHARS, GUS data

Tabela 3. Wybrane ekologiczne uprawy

Table 3. Selected organic crops

Wyszczególnienie/Specification	Zboża/ Cereals		Ziemniaki/ Potatoes		Warzywa/ Vegetables		Owoce/ Fruits	
	2004	2014	2004	2014	2004	2014	2004	2014
Powierzchnia [tys. ha]/Area [thous. ha]	10,80	97,73	0,76	2,01	0,83	20,15	3,20	47,82
– udział w powierzchni uprawy w kraju/ Participation in the cultivation area in the country [%]	0,13	1,31	0,13	0,75	0,36	11,32	0,83	12,01
Produkcja [tys. t]/Production [thous. t]	25,87	131,86	17,23	17,07	-	30,22	12,51*	48,47
– udział w produkcji uprawy w kraju/ Participation in the cultivation production in the country [%]	0,09	0,41	0,12	0,23	-	0,54	0,43*	1,34

* porzeczka, jabłka i truskawka/currant, apple and strawberry, – brak danych/no data

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS i GUS

Source: own study based on IJHARS, GUS data

Produkcja zbóż zwiększyła się 5-krotnie, co przy słabym wzroście w kraju poprawiło ich niewielki udział. Istotny wzrost powierzchni ekologicznych warzyw (24-razy) i owoców (15-krotnie) wyraźnie zwiększył ich udział w kraju do 11,3 i 12%. Natomiast udział produkcji tych upraw był zdecydowanie niższy. Było to wynikiem niższej intensywności produkcji ekologicznej co powodowało niższe plony z hektara³. Powierzchnia uprawy ekologicznych ziemniaków wzrosła o 1,2 tys. ha ale ich produkcja praktycznie się nie zmieniła, co przy wyraźnie zmniejszonej produkcji ogółem (o 29%) zwiększyło ich udział w kraju.

Zarówno w latach 2004, jak i 2014 produktem ekologicznym pochodzenia zwierzęcego o największej skali produkcji było mleko krowie (tab. 4). Produktami o wysokiej wielkości produkcji były też jajka oraz mięso wołowe i wieprzowe, a o najmniejszej – mięso drobiowe i kozie. Wzrosła produkcja mleka koziego, miodu, mięsa wołowego i jajek (średniorocznie odpowiednio o 24, 16, 19 i 10%). Produkty te zwiększyły również swój udział w krajowej produkcji, najsilniej mleko kozie i miód. Największy udział w krajowej produkcji w 2014 roku miały mleko owcze (55%) i mleko kozie (35%). Znacząco spadła produkcja mięsa drobiowego i baraniego, ze względu na m.in. małą liczbę certyfikowanych w tym kierunku przetwórci⁴.

³ Zbiory są niższe szczególnie po rozpoczęciu konwersji na produkcję ekologiczną. Rośliny mają dużą konkurencję (chwasty), ziemia po okresie stosowania nawozów i chemicznych środków przed przejściem na ekologię jest wyjąłowana. Z uwagi na mało środków ochrony roślin dostępnych w stosowaniu w produkcji ekologicznej, choroby i szkodniki mogą bardziej atakować plantacje. Dodatkowo pojawia się problem wolniejszej przyswajalności azotu z nawozów organicznych. Dodatkowo w ekologii zwraca się uwagę, żeby stosowane odmiany były odporne na choroby i szkodniki, czyli często są to stare tradycyjne, które nie dają tak dużych plonów jak nowe uprawy, z tym że te drugie wymagają szerokiej ochrony chemicznej.

⁴ Wynika to z tego, że ubojnie nie chcą zajmować się produkcją ekologiczną, gdy nie mają gwarancji stałych dostaw żywności, którego produkcja jest często rozdrobniona, co podwyższa koszt logistyczny organizacji surowca.

Tabela 4. Ekologiczna produkcja pochodzenia zwierzęcego

Table 4. Organic animal production

Produkcja [tys. t] i jej udział w produkcji krajowej/ Production [thous. t] and participation in the domestic production									
Wyszczególnienie/ Specification	tys. t/thous. t		%		mięso/meat	tys. t/thous. t		%	
	2004	2014	2004	2014		2004	2010	2004	2010
Mleko krowie/Cows' milk [mln t]	26,9	25,9	0,23	0,20	wołowe/bovine	638,8	1840,0	0,21	0,48
Mleko owcze/Ewes' milk	-	72,0	-	55,38	wieprzowe/pig's	1169,5	962,0	0,06	0,05
Mleko kozie/Goats' milk	63,6	567,0	4,64	35,22	baranie/sheep	490,0	51,0	26,92	8,79
Miód/Honey	11,4	50,0	0,05	0,24	drobiowe/poultry	9,2	1,0	0,001	0,0001
Jajka/Eggs	511,8	1309,2	0,09	0,21	kozie/goat	-	7,0	-	7,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS i Eurostat

Source: own study based on IJHARS, Eurostat data

Tabela 5. Największa produkcja ekologiczna w województwach

Table 5. The largest organic production in the provinces

Produkcja ekologiczna i miejsce w produkcji ogółem w kraju/ Organic production and position in total production in the country			
mleko/milk [mln l, %]		zboża [tys. t, %]/cereals [thous t, %]	
2004	2014	2004	2014
MAZ (4,74 – 18,14%) – 1	MŁP (8,04 – 31,85%) – 9	ŚW (4,22 – 16,31%) – 16	ZPM (22,83 – 17,31%) – 8
ŚW (3,69 – 14,12%) – 10	ZPM (4,25 – 16,84%) – 15	MAZ (4,09 – 15,81%) – 2	W – M (15,86 – 12,03%) – 10
PKR (2,96 – 11,33%) – 9	PKR (3,63 – 14,38%) – 13	LBL (3,34 – 12,91%) – 3	DŚL (15,31 – 11,61%) – 5
MŁP (2,91 – 11,14%) – 8	W – M (2,23 – 8,84%) – 5	PKR (2,67 – 10,32%) – 12	PDL (11,61 – 8,80%) – 11
PL (26,13 – 100%)	PL (25,24 – 100%)	PL (25,87 – 100%)	PL (131,86 – 100%)
Ziemniaki [tys. t, %]/potatoes [thous. t, %]		Owoce* [tys. t, %]/Fruits [thous t, %]	
ŚW (5,11 – 29,66%) – 9	PDL (3,23 – 18,92%) – 13	ŚW (2,96 – 23,66%) – 4	LBL (11,18 – 23,07%) – 2
MAZ (2,51 – 14,57%) – 5	W – M (3,23 – 18,92%) – 15	LBL (2,58 – 20,62%) – 2	PKR (8,03 – 16,57%) – 8
PKR (2,31 – 13,41%) – 11	ŚW (1,79 – 10,49%) – 9	MAZ (1,59 – 12,71%) – 1	MAZ (7,53 – 15,54%) – 1
MŁP (1,80 – 10,45%) – 16	PKR (1,37 – 8,03%) – 4	PKR (1,56 – 12,47%) – 8	ŁDZ (4,15 – 8,56%) – 3
PL (17,23 – 100%)	PL (17,07 – 100%)	PL (12,51 – 100%)	PL (48,47 – 100%)
Warzywa** [tys. t, %]/Vegetables [thous t, %]			
LBL (5,01 – 16,58%) – 5	W-M (2,99 – 9,89%) – 13	ŚW (4,01 – 13,27%) – 7	ZPM/PKR (2,70 – 8,93%) – 4/9
PL (30,22 – 100%)			

* dane za 2004 dla porzeczki, jabłek i truskawki/data for 2004 for currants, apples and strawberries,

** dane tylko dla 2014/ data only for 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS i GUS

Source: own study based on IJHARS, GUS data

Produkcję ekologiczną w Polsce cechuje silna koncentracja w regionach, od 50 do 72% (tab. 5). Choć jedynie w przypadku produkcji mleka to zjawisko w ostatnich 11 latach się nasiliło (z 55 do 72%). Województwo małopolskie prawie 3-krotnie zwiększyło swój udział w dostarczaniu mleka w kraju. Żaden z regionów o największej produkcji zbóż w 2004 roku nie utrzymał swojego wysokiego miejsca w 2014 roku. W przypadku owoców były to aż trzy województwa. W produkcji warzyw ekologicznych i owoców liderem było województwo lubelskie. Interesującym zjawiskiem jest to, że tylko specjalizacja w produkcji ekologicznych owoców przebiegała w

Tabela 6. Produkcja ekologiczna wybranych artykułów rolno-spożywczych w województwach w 2014 r.
 Table 6. Organic production of selected agriculture food in the provinces in 2014

Przetwórstwo mleka [tys. t-%]/ Milk processing [thous. t-%]	PKR (0,48-43,7%)	Przetwórstwo owoców i warzyw [tys. t-%]/ <i>Fruit and vegetables processing</i> [thous. t-%]	LBL (136,89-35,7%)	Przemiał zbóż [tys. t-%]/ <i>Cereal milling</i> [thous. t-%]	MAZ (1,54-36,6%)
	W-M (0,36-33,0%)		MAZ (95,71-24,9%)		LBL (1,05-24,9%)
	MŁP (0,17-15,9%)		PKR (75,50-19,7%)		ŁDZ (0,41-9,7%)
	MAZ (0,08-7,3%)		WLP (28,48-7,4%)		K-P (0,31-7,4%)
	PL (1,09-100%)		PL (383,92-100%)		PL (4,20-100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Source: own study based on IJHARS data

województwach, w których skala ogólnej ich produkcji jest największa (poza podkarpackim). W innych przypadkach skala ogólnej produkcji nie zawsze była wysoka.

Liczba ekologicznych przetwórnictw w Polsce w latach 2004-2014 wzrosła 11-krotnie z 55 do 484 podmiotów⁵, co przy spadku wszystkich podmiotów produkujących artykuły spożywcze i napoje w kraju o 20%, pozwoliło zwiększyć ich udział z 0,3 do 3,3%. Wzrost liczby ekologicznych przetwórnictw rolno-spożywczych nastąpił we wszystkich województwach – najwyższy, kilkunastokrotny w mazowieckim i małopolskim⁶. Regionami specjalizującymi się w przetwórstwie produktów ekologicznych były: mazowieckie, wielkopolskie i lubelskie. Łącznie miały one w 2014 roku 44% udziału w kraju. Krajowe ekologiczne przetwórnictwa specjalizowały się w przetwórstwie owoców i warzyw oraz przemiale zbóż, o czym świadczy największa liczba zakładów.⁷ Udział przetwórstwa mięsa, mleka, kawy i herbaty oraz tłuszczów roślinnych i zwierzęcych nie przekraczał kilku procent. Systematycznie wzrastał udział przetwórstwa owoców i warzyw, mleka oraz zbóż. Przetwórstwo mleka, owoców i warzyw oraz zbóż cechowała koncentracja regionalna (tab. 6).

W 2014 roku prawie wszystkie ekologiczne produkty mleczarskie (93%) były wytwarzane w trzech województwach (PKR, W-M, MŁP), które miały do tego bazę surowcową, bo produkcja ekologicznego mleka krowiego była tam największa. Podobnie ponad 80% wielkości przetworzonych ekologicznych owoców i warzyw pochodziło z trzech województw (LBL, MAZ, PKR), które cechowała również największa produkcja ekologicznych owoców i warzyw w kraju. Była to korzystna sytuacja, bo skrócenie drogi „pole – przetwórnictwo” jest istotne w przypadku takich szybko psujących się produktów. Inna sytuacja była w przypadku przemiału zbóż, produktu trwałego, którego 79% pochodziło z województw, które nie specjalizowały się w uprawie zbóż ekologicznych.

Podsumowanie

W ciągu 11 lat w Polsce znacząco wzrosło zainteresowanie rolników prowadzeniem ekologicznej produkcji rolniczej. Nie tylko kilkunastokrotnie wzrosła liczba ekologicznych producentów rolnych z gruntami po konwersji na ekologiczne, ale także powierzchnia certyfikowanych ekologicznych użytków rolnych. Dodatkowo zwiększyła się liczba gospodarstw i ich użytków rolnych w trakcie konwersji. W kraju utrzymuje się wysoka koncentracja ekologicznych gospodarstw rolnych i powierzchni ekologicznych użytków rolnych w kilku regionach kraju. Wyraźnie wyspecjalizowane w ekologicznej produkcji rolnej były cztery województwa: warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, mazowieckie i lubelskie. W przypadku produkcji rolniczej ogółem nie zawsze

⁵ Według danych IJHARS nie wszystkie przetwórnictwa ekologiczne wykazują produkcję produktów ekologicznych, np. w roku 2014 było to tylko 356.

⁶ Liczba producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa produktów ekologicznych w poszczególnych województwach w latach 2004-2014 kształtowała się następująco: DŚL 2-21, K-P 6-18, LBL 8-48, LBU 0-9, ŁDZ 4-34, MŁP 2-38, MAZ 8-107, OPO 1-5, PKR 3-30, PDL 3-14, POM 0-27, ŚL 2-21, ŚW 3-12, W-M 3-12, WLP 4-57, ZPM 6-31 [IJHARS].

⁷ Udział branż w przetwórstwie ekologicznym w latach 2007-2010-2014 (%): owoce i warzywa 28,0 – 32,4 – 34,1; zboża 19,0 – 19,4 – 19,8; mięso 7,0 – 5,1 – 7,0; mleko 2,0 – 2,7 – 3,1; kawa i herbata – brak danych – 6,0 – 4,8; tłuszcze roślinne i zwierzęce 2,0 – 1,3 – 2,4; inne 42,0 – 33,1 – 28,8 [na podstawie danych IJHARS].

miały one największą liczbę gospodarstw rolnych (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie) czy największą powierzchnię użytków rolnych (zachodniopomorskie).

Intensywny rozwój rolnictwa ekologicznego zachęca kolejnych rolników z tych województw do zajęcia się takim rodzajem działalności rolniczej. Gospodarstwa ekologiczne we wszystkich województwach cechowała większa średnia powierzchnia UR niż dla gospodarstw ogółem w kraju. Produkcja ekologiczna poprawia strukturę gospodarstw rolnych w kraju. Powierzchnia najważniejszych ekologicznych upraw oraz ich udział w powierzchni upraw w kraju w ostatnich 11 latach wzrosły. Znaczący udział w powierzchni upraw w kraju dotyczy warzyw (11%) i owoców (12%), choć ich produkcja miała wyraźnie mniejszy udział. Produktem pochodzenia zwierzęcego o wyraźnie wysokiej produkcji wciąż pozostaje mleko krowie, choć jego udział w produkcji w kraju był niewielki (0,2%). Istotny udział w krajowej produkcji w 2014 roku miały natomiast mleko owcze (55%) i mleko kozie (35%). Pokrywanie się regionów specjalizujących się w danej produkcji ekologicznej z produkcją ogółem widać wyraźnie jedynie w przypadku owoców. Wzrosła w Polsce (we wszystkich województwach) w latach 2004-2014 liczba ekologicznych przetwórní, podobnie jak ich udział w podmiotach produkujących artykuły spożywcze i napoje. Przetwórní produktów ekologicznych były skoncentrowane w województwach mazowieckim i lubelskim, które specjalizują się w ekologicznej produkcji rolnej oraz wielkopolskim z wysoką produkcją przemysłową, w której największy udział mają branże spożywcze. Producenci ekologiczni prowadzący działalność w zakresie przetwórstwa produktów ekologicznych w Polsce specjalizują się głównie w przetwórstwie owoców i warzyw oraz przemiale zbóż. Ich udział, a także mleczarni, systematycznie wzrasta. Województwa specjalizujące się w przetwórstwie ekologicznym mleka oraz owoców i warzyw mają do tego dobrą bazę surowcową, bo koncentruje się tam również ich produkcja. Przeprowadzona analiza wskazuje na istotne i trwałe miejsce ekologicznej produkcji rolniczej w polskim rolnictwie.

Literatura

- Brodzińska Katarzyna. 2010. „Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle uwarunkowań przyrodniczych i systemu wsparcia finansowego”. *Zeszyty Naukowe SGGW. Problemy Rolnictwa Światowego XXV* (2): 12-21.
- GUS. 2016. *Rocznik statystyczny rolnictwa*. Warszawa.
- IJHARS. 2016. *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce*. <http://www.ijhar-s.gov.pl/index.php/raporty-i-analizy.html>, dostęp maj 2016.
- Kisiel Roman, Natalia Grabowska. 2014. „Rola dopłat unijnych w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce na przykładzie województwa podlaskiego”. *Woda. Środowisko. Obszary Wiejskie* 14 (47): 61-73.
- Komorowska Dorota. 2015. „Znaczenie rolnictwa ekologicznego w Polsce”. *Roczniki Naukowe SERIA XVII* (2): 119-126.
- Krasowicz Stanisław. 2009a. „Regionalne zróżnicowanie zmian w rolnictwie polskim”. *Studia i Raporty IUNG-PIB* 15: 9-36.
- Krasowicz Stanisław. 2009b. W Polsce powinno dominować rolnictwo zrównoważone. [W] *Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich*, red. A. Harasim, 21-38. Puławy: IUNG-PIB.
- Kwasek Mariola. 2013. *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym. Żywność ekologiczna – regulacje prawne, system kontroli i certyfikacji (80)*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Runowski Henryk. 2012. Rolnictwo ekologiczne w Polsce – stan i perspektywa. [W] *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym (15)*, red. J. Zegar, 38-78. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Sarapatka Borivij, Jiri Urban. 2012. *Rolnictwo ekologiczne w praktyce*. Warszawa – Falenty: MRIRW, ITP.
- Stalenga Jarosław, Jan Kuś. 2007. „Rolnictwo ekologiczne w Europie i Polsce”. *Studia i Raporty IUNG-PIB* 6: 9-19.
- Tyburski Józef. 2007. „Żywność gleby i gospodarka nawozowa w rolnictwie ekologicznym”. *Studia i Raporty IUNG-PIB* 6: 35-48.
- Wójcik Grażyna. 2012. „Znaczenie rolnictwa ekologicznego w Polsce w kontekście przemian planowanych na lata 2011-2014”. *Wiadomości Zootechniczne* 4: 108-116.
- Zegar Józef Stanisław. 2014. *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym. Alternatywne formy rolnictwa w strategii rozwoju sektora rolno-żywnościowego i obszarów wiejskich. Synteza (27)*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.

- Zuba Maria. 2011. „Szanse i bariery w integracji łańcucha żywności ekologicznej w Polsce Wschodniej”. *Zeszyty Naukowe WSEI. Seria Ekonomia* 3 (1) 261-288.
- Żakowska-Biemans Sylwia. 2011. „Bariery zakupu żywności ekologicznej w kontekście rozwoju rynku żywności ekologicznej”. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering* 56 (4): 216-220.

Summary

In years 2004-2014 the participation of the generality of organic farms in farms in the country grew up 13-times to 1.8% and the participation of the area of organic corpland in corpland grew up 8-times to 3.5%. There are four provinces clearly specialized in the organic agricultural production: Warmian Masurian, West Pomeranian, Mazovian and Lubelskie. The organic production improves the structure of farms in the country. The area of most important organic cultivations and their participation in the area of cultivations in the country grew up. The essential participation in the country-made occupy the sheep milk and the goat milk. Being covered regions specializing in the given organic production with the production altogether is apparently clearly only in case of fruit. In all provinces in Poland the number of organic processing plants increased. The processing plants of fruit, vegetables and the meal of cereals dominated. The processing plants of organic products are concentrated in voivodships: Mazovian, Lubelskie and Wielkopolskie. The provinces specializing in the organic milk, fruit and vegetables processing have a good raw material base, because they are specializing also in their production.

Adres do korespondencji
dr Maria Zuba-Ciszewska
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Instytut Ekonomii i Zarządzania
Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
tel. (81)445 34 33
e-mail: maria.zuba@kul.pl

dr hab. Jan Zuba
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Katedra Zarządzania i Marketingu
ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin
e-mail: janzuba@o2.pl